

СПЕЦИФІКА СУЧАСНИХ МЕТОДІВ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В РЕГІОНІ

**О.М. Данканіч,
аспірантка**

Дніпропетровська державна фінансова академія

Розглянуто сучасні методи фінансового забезпечення розвитку вищої освіти в регіонах України. Визначено заходи, в результаті реалізації яких у сфері вищої освіти відкривається можливість розширення й урізноманітнення джерел фінансового забезпечення діяльності ВНЗ внаслідок впровадження міжнародного досвіду застосування форм меценатства, благодійництва та партнерства. Це може сприяти істотному покращенню рівня фінансового забезпечення розвитку вищої освіти в регіоні та якості підготовки випускників.

Ключові слова: фінансове забезпечення, вища освіта, регіональний рівень, ВНЗ, ендавмент-фонди, фандрайзинг.

Рассмотрены современные методы финансового обеспечения развития высшего образования в регионах Украины. Определены мероприятия, в результате реализации которых в сфере высшего образования открывается возможность расширения и разнообразия источников финансового обеспечения деятельности вузов в результате внедрения международного опыта применения форм меценатства, благотворительности и партнерства. Это может способствовать существенному улучшению уровня финансового обеспечения развития высшего образования в регионе и качества подготовки выпускников.

Ключевые слова: финансовое обеспечение, высшее образование, региональный уровень, вузы, эндавмент-фонды, фандрайзинг.

Considered modern methods of financial support the development of higher education in the regions of Ukraine. The measures, as a result of which the higher education an opportunity to expand and diversify sources of financial support for universities as a consequence of international experience in the application forms philanthropy and partnership. This can significantly contribute to improving the level of financial support the development of higher education in the region and the quality of graduates. Proved that endowment promotes the use of linear and nonlinear forms of financial support. It is noted that the establishment of endowments as a form of currency accumulation and material values in higher education, contribute to ensuring financial beneficiary recipients - students and teachers, updating and development of logistics universities. Analysis of financial security has shown a tendency to need institutional care in creating and applying mechanisms for professional self. Determined that regionalization as a priority in the development of higher education through information and financial flows contributes to a regional charity. It is proved that the formation of investment (endowment) funds at universities in Ukraine will increase the overall level of development of the productive forces of society.

Key words: financial providing, higher education, regional level, institution of higher learning.

Постановка проблеми. Потреба здійснення позитивних змін у вищій освіті породжена необхідністю підвищення вимог

до рівня знань і кваліфікаційної підготовки спеціалістів як запоруки економічного зростання в постіндустріальному

суспільстві та більш вимогливих запитів ринку праці. Це зумовлює необхідність адекватного зміцнення фінансового забезпечення вищих навчальних закладів (ВНЗ), які здійснюють формування інтелектуального потенціалу нації як основи для подальшого розвитку продуктивних сил країни.

Вища освіта - дуже динамічна галузь. Вона постійно оновлюється через інформаційно-фінансові потоки, які сприяють удосконаленню процесу управління розвитком вищої освіти. Інформаційно-фінансові потоки як фактор соціально-економічного зростання мають вагомий вплив на розвиток вищої освіти - сукупності систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у вищому навчальному закладі (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією [7].

Державна політика та управління у сфері розвитку вищої освіти є інструментом створення суспільства високої духовності, в якому підтримується і стимулюється процес збереження, зміцнення і збагачення національного інтелектуального потенціалу [10, с. 145]. Державне управління розвитком вищої освіти сприяє цьому через законодавчо сформовану основу. Зокрема, оновлений Закон України «Про вищу освіту» надає можливість застосувати нові механізми формування належних фінансових ресурсів для функціонування ВНЗ. Адже в умовах постійного зростання вимог до якості навчання та дефіцитності бюджету питання розширення джерел фінансування діяльності закладів вищої освіти набувають високої актуальності. За цих умов Законом передбачено застосування нетрадиційних для України коштів – благодійних. Благодійні кошти з різних джерел включаються до загального фонду ВНЗ та спрямовуються на поліпшення якості, конкурентоспроможності та розвитку вищої освіти у регіональному вимірі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти створення,

управління та використання благодійних фондів у галузі вищої освіти досліджували в своїх роботах Н.С. Гончарук [6], Б.І. Мокін [12]. Значний внесок у дослідження практичних аспектів формування фондів, проведення тендерів, надання грантів тощо здійснили Ю. Бенедик [1], Т.М. Боголіб [2], Н.А. Буличева [3], К.Г. Резніченко [13], Н.Ю. Подольчак [11], Л.О. Плахотнікова [10], Н.В. Шевченко [15] та ін. Проте фінансове забезпечення повної реалізації фахового потенціалу студентів (з урахуванням закону Ландау) ще залишається недостатньо дослідженим. У той же час, для прийняття виважених рішень щодо фінансового забезпечення потреб ВНЗ необхідне постійне оновлення та аналіз інформації. В контексті розвитку вищої освіти, її адаптації до сучасних умов прослідковуються тенденції до використання нових форм фінансового забезпечення.

Мета статті полягає в дослідженні специфіки здійснення фінансового забезпечення ВНЗ засобами благодійницьких надходжень через формування регіонального ендавмент-фонду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ендавмент (англ. *endowment* - пожертва коштів чи майна певній інституції) [5] є нетрадиційною для національної системи формою акумуляції валютних та матеріально-технічних цінностей у закладах вищої освіти. Згідно із зарубіжною практикою, метою його створення є посилення мотивації студентів до поглиблення знань у процесі навчання, викладачів до якісного викладання, організаторів вищої освіти до своєчасного оновлення та розвитку матеріально-технічної бази ВНЗ згідно зі зростаючими потребами.

Згідно з Законом України «Про вищу освіту» № 1556 від 16.06.2014 р., (частина 8 ст. 71) [7], кошти, отримані вищим навчальним закладом як плата за навчання, підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації кадрів або за надання освітніх послуг, не можуть бути вилучені в дохід державного або місцевих бюджетів, а використовуються за цільовим

призначенням. Згідно з цим Законом, в практику вітчизняних ВНЗ вводиться формування ендавмент-фондів. Сталим ендавмент-фондом ВНЗ виступає сума коштів або вартість іншого майна, що передаються меценатами, партнерами та іншими благодійниками на безоплатній та безповоротній основі. Ці ресурси призначаються для інвестування або капіталізації на термін не менше 36 місяців, пасивні доходи від якої використовуються ВНЗ з метою здійснення його статутної діяльності у порядку, визначеному благодійником або уповноваженою ним особою [8].

Відповідно до закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» №1190-VII від 08.04.2014 р. (частина 5 ст. 7) створення і використання ендавмент-фондів належить до сфери благодійної діяльності, яка може використовуватися в системі вищої освіти. Створення ендавмент-фондів реалізується

за допомогою фандрайзингу [8]. Фандрайзинг (від англ. fundraising) - процес залучення грошових коштів та інших ресурсів (людських, матеріальних, інформаційних тощо), які організація не може забезпечити самостійно і які є необхідними для реалізації певного проекту або своєї діяльності в цілому [14].

У цілому застосування ендавмент-фондів як додаткових джерел фінансування ВНЗ є формою реалізації взаємних інтересів ВНЗ та благодійників, внаслідок чого досягається взаємна вигода. Адже меценати, надаючи кошти ВНЗ, визначають цілі їх використання, чим виражають певні інтереси. Тобто відносини, характерні для формування і використання ендавмент-фонду, завжди є відносинами між ВНЗ та зовнішнім середовищем його існування. Ось чому, за нашим переконанням, на сучасному (початковому) етапі, розвивати форму цих відносин доцільніше на регіональному (обласному) рівні (див. рис.).

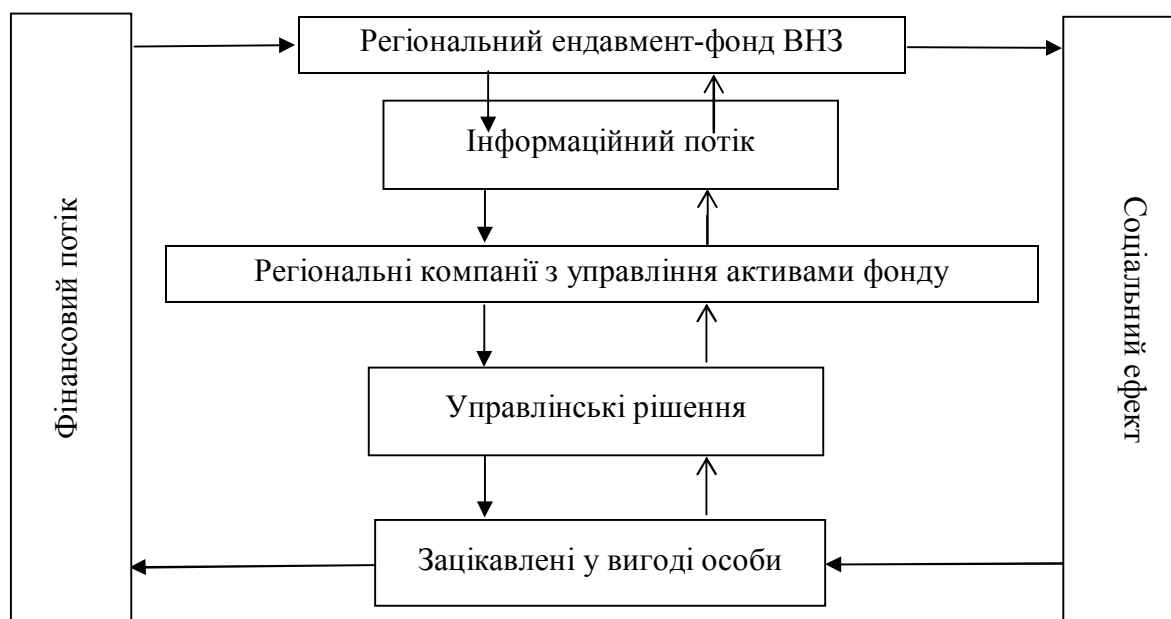

Рис. Схема діяльності регіональної системи ендавмент-фондів ВНЗ

При визначенні проблемних питань розвитку вищої освіти в регіоні та їх вирішення в рамках фандрайзингових проектів передбачаються такі заходи:

1. Державна реєстрація благодійної організації при ВНЗ.

2. Створення робочої групи, здійснення організаційних процесів.

3. Розробка інвестиційних блоків, реалізація ендавмент-фондів.

4. Виявлення локальних потреб, що фінансуються з ендавмент-фонду

5. Проведення інформаційної кампанії функціонування ендавмент-фондів.

Після узгодження з адміністрацією ВНЗ наміру провести державну реєстрацію благодійної організації створюється робоча група, яка розробляє інвестиційні блоки, проводить дослідження локальних потреб і відповідає в подальшому за інформаційну кампанію. Після затвердження проектів у сфері вищої освіти, взяти участь у фінансуванні їх реалізації мають право всі організації та окремі особи, які хочуть і можуть допомогти у вирішенні завдань, на які спрямовано проекти.

Суб'єктивна оцінка впливу вищої освіти на соціальний статус та матеріальний стан людини, отримана методом опитування, свідчить, що сьогодні молодь в основній масі визнає цінність вищої освіти, а її отримання вважає доцільним навіть при використанні власних коштів на інвестування навчання у ВНЗ. Адже сучасна вища освіта є комплексним набором знань, які дозволяють дипломованому спеціалісту адаптуватися до ринкових вимог та мати можливість застосовувати свій особистий

потенціал, як головний елемент продуктивних сил суспільства [4].

Третина українських студентів вважає, що в цілому їм вистачає коштів на життя, якщо мова не йде про придбання цінних речей (великої побутової техніки, автомобілів тощо) [9]. Можливість навчатися у ВНЗ і працювати за фахом одночасно відсутня у переважної більшості молоді, що пояснюється недостатнім рівнем інформаційного зв'язку у сфері вищої освіти.

Локальний характер ринків праці є вагомим чинником формування спеціалізації вищої освіти у регіоні та сприяє «процесу самореалізації себе в одному або кількох соціально обумовлених видах діяльності» [15].

Регіональні особливості вищої освіти України визначаються розміщенням спеціалізованих ВНЗ та потребою у відповідних фахівцях. Їх підготовка обумовлюється трьома критеріями: фінансове забезпечення, регіональні особливості та пов'язані з їх невідповідністю проблемні питання (табл. 1).

Таблиця 1

Критерії фінансового забезпечення розвитку вищої освіти в регіоні

Локальні проблеми	Регіональні особливості	Фінансова підтримка
Інтегральні показники оцінки розвитку вищої освіти	Професійна спеціалізація на основі наявних продуктивних сил	Специфічний (комплексний) підхід Банківські продукти
Особливості кадрових прогнозів на ринку праці	Якість вища у великих містах	Контроль зростання рівня якості знань через фандрайзинг
Показники соціальної безпеки	Матеріально-технічна база - спадок від СРСР	Лінійна та нелінійна форми фінансового забезпечення
Професійний вибір	Теоретичні та практичні основи знань	Адаптація моно профільних спеціалізованих ВНЗ

Джерело: складено автором

Використання моделей лінійного (спеціалізованого поступеневого) та нелінійного (мультиспеціалізованого) навчання дозволяє визначити ступінь фінансового забезпечення навчального процесу в закладах вищої освіти. Завдяки ендавмент-фондам вже сьогодні можливо реалізовувати проекти, що дозволяють провадити фінансове забезпечення вищої освіти в новій, нелінійній моделі вищої освіти. Тобто в індивідуальному порядку

під кожне проблемне питання розробляється план дій, що має поетапно сплановані заходи його реалізації. Реалізація проектів складається з трьох етапів: підготовчий, організаційний та підсумковий. З урахуванням заходів і термінів їх здійснення процес формування ендавмент-фонду передбачає такі етапи:

I. Узгодження та співпраця благодійницької організації з адміністрацією ВНЗ, доведення до відома

органів державної влади та органів місцевого самоврядування інформації щодо можливості інвестувати у майбутнє нації вже сьогодні. В результаті має бути винесене рішення адміністрації ВНЗ про створення ендавмент-фонду, якщо відповідні фондрайзингові механізми ще не були застосовані.

II. Створення робочої групи для розробки та затвердження інформаційно-інвестиційних блоків для меценатів. Наприклад, дослідження та визначення найбільш значущих локальних проблем - оновлення матеріально-технічної бази гуртожитку та капітальних споруд, придбання статистичних щорічників для

бібліотеки, узгодження матеріалів інформаційних блоків тощо.

III. Проведення широкої інформаційної кампанії шляхом налагодження міжгалузевих партнерських зв'язків, що дасть змогу максимально ефективно провести інформування учасників сфери вищої освіти. Конкурентні переваги ВНЗ у регіональному вимірі виражаються в його спеціалізації, що в перспективі сприятиме вдосконаленню інформування учасників проектів через використання даних ринку праці.

Реалізація проектів матиме короткострокові та довгострокові результати (табл. 2).

Таблиця 2

Результати реалізації фондрайзингових проектів у сфері розвитку вищої освіти в регіоні

Короткострокові	Довгострокові
Додаткова мотивація до навчання через фінансову підтримку студентів	Створюється можливість формування ендавментів та інших елементів фондрайзингу
Оновлення матеріально-технічної бази ВНЗ	Створюється можливість для формування активної студентської позиції через рейтингову конкуренцію
Структурування регіональної благодійності у сфері розвитку вищої освіти	Створюється соціальна можливість оперативного інформування про вакансії випускників ВНЗ
Мінімізація залежності від бюджетного фінансування	Створюється постійне джерело розвитку вищої освіти в регіоні
Удосконалення форм фінансового забезпечення розвитку вищої освіти ВНЗ регіону	Забезпечується високий соціальний ефект: інтелектуалізація нації шляхом практичного застосування знань (змішана форма навчання, нелінійна модель фінансування тощо)

Джерело: складено автором.

Висновки. В сучасних умовах в Україні сформувалася система лінійного та нелінійного фінансового забезпечення вищої освіти. Проте обсяг коштів є недостатнім для досягнення конкурентоспроможності випускників вітчизняних ВНЗ з урахуванням зростаючих потреб ефективного функціонування економіки. За цих умов актуальною стала необхідність подальшого вдосконалення та поглибленого обґрунтування системного поєднання всіх чинних форм фінансового забезпечення: бюджетного, що може бути мінімізоване; самофінансування, яке може формуватися на рейтингово-грантових засадах як самомотивуючий фактор; інвестування в майбутніх спеціалістів через налагоджене бізнес-партнерство; розширення застосування банківських продуктів у сфері вищої освіти -

кредитування, цільових депозитів, лізингу, страхування тощо. Використання зазначених форм у сучасних умовах має оптимізуватися за допомогою методів фондрайзингу та створення регіональних ендавмент-фондів.

Результатами реалізації ендавмент-проектів є формування та підтримка соціально значущих та важливих напрямів діяльності ВНЗ як явища і фактора становлення й розвитку вищої освіти та незалежної, демократичної країни.

У цьому відношенні інтереси розвитку регіонів у формі регіоналізації, як сучасної тенденції розвитку вищої освіти, через інформаційно-фінансові потоки може спиратися на стимулювання регіональної благодійності, окреслюючи локальні проблемні питання та визначаючи цільовий характер фінансового забезпечення.

Оцінка фінансового забезпечення створенні та застосуванні механізмів вищої освіти свідчить про тенденцію до професійного самовизначення абітурієнтів необхідності інституційної допомоги у територіальних ВНЗ.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. *Бенедик, Ю.Ю.* Стан і тенденції фінансування вищої освіти в Україні / Ю.Ю. Бенедик [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://naub.org.ua/?p=213>
2. *Боголіб, Т.М.* Фінансове забезпечення розвитку вищої освіти і науки в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук : спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / Т.М. Боголіб. – К., 2006. – 38 с.
3. *Буличева, Н.А.* Сучасні правові та організаційні проблеми фінансування вищої освіти в Україні / Н.А. Буличева, Ю.І. Пивовар [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://radnuk.info/statti/255-finpr/3593-2010-01-29-18-50-22.html>
4. Економічна теорія. Політекономія : підручник для студ. вищ. закладів освіти / за ред. В.Д. Базилевича. - К. : Знання-Прес, 2001. - С. 61-64. – 581 с .
5. Ендаумент, або Фінансові пожертви [Електронний ресурс]. – Режим доступу : uk.wikipedia.org/wiki/Фінансові_пожертви
6. Ендаумент-фонд як альтернативне джерело для підвищення фінансової стійкості вищого навчального закладу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Vchnu_ekon/2012_2_1/131-135.pdf
7. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // ВВР.- № 37-38. – 2014. – Ст. 2004.
8. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України № 5073-VI від 05.07.2012 // ВВР. - № 25. – 2013. – Ст. 252.
9. Міжнародне дослідження «Студенти – образ майбутнього» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : institute.gorshenin.ua
10. *Плахотнікова, Л.О.* Удосконалення умов фінансування вищої освіти як основного чинника підготовки фахівців / Л.О. Плахотнікова // Формування ринкових відносин в Україні : збірник наукових праць. – К. – 2008. – №1(80). – С. 141-145.
11. *Подольчак, Н.Ю.* Розвиток співпраці між вищими навчальними закладами та фінансово-кредитними установами / Н.Ю. Подольчак, В.Я. Гаврилюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Ekonomika/2012_725/25.pdf
12. Пошук альтернативних шляхів фінансування середньої освіти через фандрайзинг та побудову партнерських відносин // Громадянська освіта. - № 6. – 2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.khpg.org.ua/index.php?id=1123087238>
13. *Резніченко, К.Г.* Фінансове оздоровлення сфери освіти: проблеми та шляхи розв'язання / К.Г. Резніченко. Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. - № 2. - 2009. - С. 301-309.
14. Фандрайзинг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// wikipedia.org/](http://wikipedia.org/)
15. *Шевченко Н.В.* Вища освіта як механізм формування кар'єрного ресурсу спеціаліста : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соц. наук : спец. 22.00.04 «Спеціальні і отраслеві соціології» / Н.В. Шевченко. - Харків, 2006. – 24 с.

REFERENS

1. *Benedyk, Y.Y.* Stan i tendentsiyi finansuvannya vyshchoyi osvity v Ukrayini / Y.Y. Benedyk, [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://naub.org.ua/?p=213>

2. *Boholib, T.M.* Finansove zabezpechennya rozvytku vyshchoyi osvity i nauky v Ukraini : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya doktora ekon. nauk : spets. 08.04.01 «Finansy, hroshovyy obih i kredyt» / T.M. Boholib. – K., 2006. – 38 s.
3. *Bulycheva, N.A.* Suchasni pravovi ta orhanizatsiyni problemy finansuvannya vyshchoyi osvity v Ukraini / N.A. Bulycheva, Yu.I. Pyvovar [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://radnuk.info/statti/255-finpr/3593-2010-01-29-18-50-22.html>
4. *Ekonomichna teoriya. Politekonomiya : pidruchnyk dlya stud. vysheh. zakladiv osvity / za red. V.D. Bazylevycha.* - K. : Znannya-Pres, 2001. - C. 61-64. - 581 s.
5. Endávment abo Finansovi pozhertvy [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : uk.wikipedia.org/wiki/Finansovi_pozhertvy
6. Endaument-fond yak al'ternatyvne dzherelo dlya pidvyschennya finansovoyi stiykosti vyshchoho navchal'noho zakladu [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Vchnu_ekon/2012_2_1/131-135.pdf
7. Pro vyshchu osvitu : Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 #1556-VII // VVR. - № 37-38. – 2014. – St. 2004.
8. Pro blahodiynu diyal'nist' ta blahodiyni orhanizatsiyni : Zakon Ukrainy # 5073-VI vid 05.07.2012 // VVR. - № 25. – 2013. – St. 252.
9. Mizhnarodne doslidzhennya «Studenty – obraz maybutn'oho» [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : institute.gorshenin.ua
10. *Plakhotnikova, L.O.* Udoskonalennya umov finansuvannya vyshchoyi osvity yak osnovnoho chynnyka pidhotovky fakhivtsiv / L.O. Plakhotnikova // Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukraini : zbirnyk naukovykh prats' – K. – 2008. – #1(80). – S. 141–145.
11. *Podol'chak, N.Yu.* Rozvytok spivpratsi mizh vyshchymy navchal'nymy zakladamy ta finansovo-kredytnymy ustanovamy / N.Yu. Podol'chak, V.Ya. Havrylyuk [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Ekonomika/2012_725/25.pdf
12. Poshuk al'ternatyvnykh shlyakhiv finansuvannya seredn'oyi osvity cherez fandraysynh ta pobudovu partners'kykh vidnosyn / Hromadyans'ka osvita # 6. – 2005 [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://osvita.khpg.org.ua/indexyu.php?id=1123087238>
13. *Reznichenko, K.H.* Finansove ozdorovlennya sfery osvity: problemy ta shlyakhy rozv'yazannya / K.H. Reznichenko // Zbirnyk naukovykh prats' Natsional'noho universytetu derzhavnoyi podatkovoyi sluzhby Ukrainy- # 2. - 2009.- S. 301-309.
14. Fandraysynh [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : [http:// wikipedia.org/](http://wikipedia.org/)
15. *Shevchenko, N.V.* Vyshcha osvita yak mekhanizm formuvannya kar'yernoho resursu spetsialista: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. sots. nauk : spets. 22.00.04 «Spetsyal'nye y otrasleveye sotsyolohyy» / N.V. Shevchenko. - Kharkiv, 2006. – 24 s.

Стаття надійшла до редакції 25.09.2014